

Klarspråk.

BULLETTIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2024|1

Humor är svårt

I söndags besökte jag en vacker kyrka och råkade komma in i slutet av högmässan. Prästen avslutade med att uppmana dem som ville att komma fram och ta en selfie med henne. Jag blev förvirrad – var det ett skämt, eller?

I det här numret av *Klarspråk* (det roligaste någonsin?) vrider och vänder vi på ämnet humor och myndighetskommunikation. Kan – och bör – myndigheter och andra offentliga institutioner använda humor som ett medel för att nå ut med viktiga budskap?

Caroline Thunved skriver i sin artikel att humor kan bidra till att göra information mer tillgänglig för allmänheten. Men det gäller att vara medveten om riskerna och gärna testa på olika målgrupper.

Humorforskaren Hanna Söderlund skriver om humor som maktmedel. Myndigheter behöver vara försiktiga eftersom de har en maktposition, så att de inte uppfattas som nedlåtande. Så varför känner sig så många myndighetsföreträdare lockade att använda humor för att nå ut till sina målgrupper? Ett svar är att det kan göra avsändaren mer mänsklig.

Degerfors bibliotek har gjort succé i sociala medier med sina filmer om en realistisk men samtidigt lätt skruvad biblioteksvardag. Robin Karlsson berättar om hur sketcherna kommer till. Vi har också frågat komikern Annika Lantz om vad hon tycker är rolig myndighetskommunikation.

Ha det så kul!

Gabriella Sandström, redaktör

Våga vara rolig – eller risk för magplask?

Offentlig kommunikation kan ibland upplevas som ett fiberrikt bröd: knastertorr, brunt och väldigt nyttigt men helt utan en nybakad baguettes fräschör och enkelhet.

Humor kan rätt använt vara ett effektivt sätt att fånga människors uppmärksamhet. Att få någon att skratta väcker amygdala, den emotionella delen av vår hjärna, som gör att vi känner och därmed lättare minns. En positiv känslomässig koppling till ditt varumärke kan absolut innebära ökad popularitet. Men samma centrum i hjärnan kan uppfatta känslan negativt, så det gäller att förstå sin målgrupp och använda humor på ett kreativt och originellt sätt för att undvika trötta eller överanvända skämt, dåliga ordvitsar eller populärkulturella referenser.

I vår alltmer värderingsstyrda värld, där kunder ställer krav på ansvarstagande företag, måste kommunikationen vara medveten om vilka trender och värderingar som fungerar på just den plattform där marknadsföringen ska ske. Det finns en överhängande risk att missriktad humor och plumpa skämt skapar en mobb av missnöjda kunder, som ser till att använda sin konsumentkraft för att påverka och i slutändan kanske till och med få Reklamombudsmannen att fälla inslaget.

Finliret och gränsdragningen är A och O, liksom en djup kännedom om kunderna.

Inom offentlig sektor och myndigheter kan humor användas för att göra information mer tillgänglig och underhållande för allmänheten. Humorn skulle också kunna skapa en mer avslappnad och positiv arbetsmiljö för de anställda. Det gemensamma skrattet kan öka stoltheten över arbetsplatsen och ge fler positiva ambassadörer för verksamheten.

Men humor uppfattas olika av olika människor, och här gäller att vara oerhört medveten om att det kan uppfattas som oprofessionellt eller olämpligt i vissa sammanhang. Det är klokt att ta ett utifrånperspektiv och testa om det fungerar i olika målgrupper. Därför är det viktigt att använda humor med omdöme och att alltid ha respekt för människors olika bakgrunder och erfarenheter. Men ett gott skratt förlänger livet, och ibland måste vi våga väcka glädjen i vår annars ganska mörka omvärld.

Caroline Thunved, vd och generalsekreterare för Sveriges Kommunikatörer

ILLUSTRATION:
MAX ENTIN

FOTO: MATTIAS AHLIN,
SVERIGES RADIO

3 FRÅGOR TILL ...

... **Annika Lantz**, komiker och programledare för Lantzkampen i P1:

Kan du ge exempel på rolig myndighetskommunikation?

– Det kan vara ofrivillig humor, men i väntrummet på Folk tandvården sitter två affischer som jag skrattar åt varje gång jag ska kontrollera mina amalgamfyllningar. Den ena föreställer en talgoxe som sitter på en pinne fäst på en fågelholk, men hen kommer inte in för där finns inget hål. Den andra är ett fotografi med två barnhänder och en blockflöjt, men den går inte att spela på för den har inga hål. Texten lyder: *Nollhållsvisionen*.

Har du något tips till myndigheter om hur de kan använda humor för att nå ut?

– Jag som en stor del av mitt vuxna liv har önskat mer humor överallt i samhället har på sista tiden börjat undra om humor verkligen ÄR önskvärdt i alla lägen. Ibland kanske det skulle vara bra att bara vara tydlig med sin vision, men på ett intressant sätt.

Finns det risk att medborgare tappar förtroendet om myndigheter är för roliga?

– Humor måste behärskas till fullo om man ska använda det i så viktiga sammanhang som myndighetskommunikation. Våldigt få kan det. Dåligt skoj kan få folk att tappa förtroende för vem eller vad som helst. Dessutom är det ett vanskligt kommunikationsverktyg eftersom humorn ofta uppstår i tvetydigheter. Det gör ett humorbaserat budskap omöjligt att kontrollera eftersom betydelsen skapas först i kontakt med var och en.

SKRIVRÅDET

Sketcher lockar besökare till Degerfors bibliotek

Vårt Instagramkonto har existerat sedan i april 2018, då jag som nyanställd bibliotekarie startade upp det. Under en trevande början försökte jag, som så många andra, skapa ett innehåll som går i linje med hur ett ”typiskt” bibliotekskonto ser ut, men med tiden har kontot tagit en annan riktning. Syftet blev därefter att tänka utanför boxen: ”hur skapar jag ett innehåll för ett litet bibliotek som blir intressant och egensinnigt?”

För den som inte är bekant med inriktningen (och från och med nu är det mer videokreatören än bibliotekarien som talar) så är det huvudsakligen sketcher, oftast mellan 90 sekunder och tre minuter, med oss själva i centrum filmade på plats här på biblioteket. Alla sketcher görs efter manus och filmas med en systemkamera med videofunktion och redigeras sedan av mig vid min jobbdator. Jag står för manus och filmarbete och deltar även som skådespelare.

Mina kollegor deltar huvudsakligen som skådespelare men har, vid vissa tillfällen, också kommit med uppslag som legat till grund för manus som jag sedan utformat. Med undantag för en och annan replik som inspirerat tillkommer i stunden kör vi inte improviserat, utan allt är noga uttänkt i förväg. Sketcherna som brister, när jag ser dem i efterhand, är de som hade ett illa genomtänkt manus. Jag skriver gärna så pass detaljerat att även humanden och människor som avbryter eller pratar i munnen på varandra står med.

Vi får ofta frågor om hur mycket tid det tar att producera sketcherna. En sketch med manusskrivning, inspelning och redigering tar för min egen

Robin Karlsson och Harriet Åhlund i en av Degerfors biblioteks sketcher.

del ungefär en hel arbetsdag, men det tummas inte på att jag gör min del i biblioteksdiskens. Om en sketch spelas in onsdag morgon eller förmiddag så ska den vara ute senast på torsdag morgon.

Redigeringen tar mest tid i anspråk eftersom det är där sketchen skapas, med kombinationen av olika tagningar, för att plocka ut de bästa ögonblicken. Ju mer jag håller på, desto mer mån är jag om att kunna ha långa tagningar där spelet är så bra att jag knappt behöver klippa. Samtidigt ligger lite av magin i video- och filmskapande i just det där att kombinera olika tagningar till en färdig produkt: att skapa något som faktiskt aldrig har hänt, med hjälp av små bitar av det bästa.

Effekten av sketcherna är främst en osannolik uppmärksamhet för ett litet bruksortsbibliotek, som plötsligt får en röst som tränger igenom bruset. Bibliotekarien i mig får sista ordet när jag säger att de här sketcherna också ger de mer seriösa, informativa inläggen mer uppmärksamhet än de annars skulle fått.

Robin Karlsson, bibliotekarie med ansvar för sociala medier, Degerfors bibliotek

Följ Degerfors bibliotek på sociala medier:

Instagram [@degerforsbibliotek](#)

Facebook [Degerfors bibliotek](#)

Humor och makt i myndighetstexter – kul eller tabu?

Att använda humor kan ofta innebära att utöva makt. Det är både möjligt att utmana befintliga maktordningar och att försöka åter skapa dem. Vi använder makt genom att håna andra, genom att sätta oss över dem och genom att socialt försöka kontrollera dem, men också genom att försöka utjämna maktförhållanden när vi gör oss själva ”låga”, i de sammanhang där vi har en stark maktposition.

Myndigheter kommunicerar alltid från en position med makt. Därför måste man vara lite försiktig när man använder humor från en myndighetsposition. Det kan alltid uppfattas som nedlåtande att skämta om grupper som har en svagare maktposition, strukturellt eller organisatoriskt.

Det är också viktigt att komma ihåg att humor förstås olika av olika människor. Man brukar kunna definiera humor som ”allt som en social grupp definierar som så”, vilket sätter fingret på att den kan uppfattas olika

Hanna Söderlund. FOTO: PER MELANDER

både på individnivå och på kulturell nivå. Det finns alltså en risk att alla inte förstår humorn, eller att det alls är humor. Och det är kanske inte så bra om man skriver något skämtsamt som andra tar på allvar.

Men det innebär inte att man i myndighetskommunikation ska avhålla sig från att använda humor. Tvärtom. Humor har många funktioner som går att använda i sammanhang när man vill få människor med sig. Inte minst kan humor göra att avsändaren framstår som mer mänsklig. Men det kan också vara ett sätt att lätta upp stämningen, att rätta till något som gått lite fel och att skapa solidaritet.

I viss typ av kommunikation kan humorn till och med vara den mest lämpliga strategin att använda. En del organisationer använder humor för att bemöta kommentarer som inte bör stå oemotsagda i sociala medier. Det kan vara personer som uttrycker kritik eller intolerans i frågor som inte direkt berör organisationens verksamhet utan snarare är politiska. Humor kan då vara ett sätt att göra motstånd mot de åsikter som kan uppfattas som exempelvis icke-demokratiska, utan att det blir alltför socialt hotande. Samtidigt blir det underhållande för dem som håller demokratiska värderingar högt.

Och är det något man avslutningsvis kan säga om humor så är det att det är en egenskap som anses värdefull i många kulturer, inklusive vår. Vi uppskattar att människor har självdistans och förmågan att skapa god stämning. Om man använder humor med känsla och finess kan det vara ett redskap så gott som något att nyttja även i myndighetstexter.

Hanna Söderlund, humorforskare och universitetslektor i svenska, Umeå universitet

SPRÅKFRÅGAN

Varför är språket inte logiskt?

Språkets struktur är i grunden ganska logisk, annars skulle den vara svår att lära sig. Så är det vanligaste sättet att uttrycka att något hände i förfluten tid att lägga till *-ade* till en verbstam: *hoppa* igår blir *hoppade*, *fläta* igår blir *flätade*. Men språket innehåller också en stor mängd godtyckliga konventioner – överenskommelser som gäller fastän de inte kan förklaras av någon regel. Vi är överens om att *en bok* är en bok, även om det lika gärna kunde ha hetat något annat.

I vissa fall, särskilt inom matematikens område, önskar många att språkets betydelse gick att räkna fram. *Dubbel* betyder att man har två av något. Vad betyder då *tredubbel*? Har man tre dubletter, alltså sex av något, eller har man tre av något? I svenska betyder *tredubbel* det samma som *trefaldig*, inte det samma som *sexfaldig*, och den betydelsen är den enda som tas upp i ordböcker och är den helt förhärskande i språkbruket. Denna användning av *dubbel* har funnits i svenskan sedan 1500-talet.

Det lönar sig alltså sällan att försöka räkna ut vad ord och uttryck betyder endast genom logisk slutledning. Språklig förmåga kräver att man också vet vilka konventioner som råder, alltså hur ordet brukar användas och vad det brukar betyda i givna sammanhang.

Sofia Tingsell, Språkrådet

NOTISER

Snabba skrivregler

Nu finns en skrivregelsamling för skolan och jobbet som vänder sig till dig som vill ha en lättläst sammanfattning av de viktigaste skrivreglerna för svenskan.

Språkrådets *Snabba skrivregler* är i första hand tänkt för högstadiet och gymnasiet men kan också användas för skrivande på jobbet och i högskolan. Den finns att köpa som bok eller laddas ner från isof.se/snabba-skrivregler.

Podden På språket

Hanna Söderlund, som skrivit en artikel i detta nummer, har språkpodden *På språket* tillsammans med kollegan

Sandra Lundström från Umeå universitet. I varje avsnitt avhandlas ett intressant ämne tillsammans med en gäst. Lyssna till exempel på avsnittet om könsneutralt och könat språk med professor Karin Milles.

Filmer om humor på nordisk klarspråkskonferens

På vår nordiska klarspråkskonferens 2020 handlade flera föreläsningar om myndigheter och humor, bland annat en om Livrustkammaren. Du hittar länkar till filmerna från konferenssidan isof.se/klarsprak2020, klicka vidare till del 3. Myndighetskommunikation.

Klarspråksguide med andraspråksfokus

Sobona, de kommunala företagens arbetsgivarorganisation, har tagit fram en klarspråksguide. Den heter *Klarspråksguide med andraspråksfokus* och ska vara en hjälp i arbetet med så kallad validering när man undersöker yrkeskompetensen hos personer som inte har svenska som modersmål.

Engelskans inflytande

Hur påverkas kvaliteten på högre utbildning när engelska används mer och mer i både undervisning och kurslitteratur? I boken *På engelska förstår jag ungefär* har författarna Ola Håkansson och Peter Svensson gått igenom forskning om språkval på svenska universitet och intervjuat universitetslärare om engelskans inflytande.

SAOB framme vid Ö

I december gavs det allra sista bandet av *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) ut – 130 år efter det första bandet. Band 39 omfattar bokstäverna Ä och Ö, och sista ordet är *öxne*. Arbetet med att revidera ordboken är redan igång, men den andra upplagan blir helt digital.

Kommunikatörers roll för demokratin

Caroline Thunved och Johanna Lindell har skrivit *Om det inte vore för oss – kommunikatörer i demokratis tjänst*.

I boken möter vi 13 personer som jobbar med vitt skilda kommunikationsuppdrag men som alla ser till att vi medborgare har tillgång till det som krävs för att vara delaktiga i samhället.

Lilla krisinfo för barn och unga

Webbsidorna *Lilla krisinfo*, som är en del av [Krisinformation.se](https://krisinformation.se), vänder sig till barn och unga och ger information om när det händer någonting allvarligt som påverkar många människor i Sverige. Bland annat får läsarna råd om vad de kan göra vid strömbrott och översvämningar. Sidorna finns på lilla.krisinformation.se.

Vill du prenumerera på Klarspråk?

Anmäl din e-postadress på:

isof.se/bulletinen. Det kostar inget.

Rapporten Termer i bruk

Språkrådet har gett ut litteraturöversikten *Termer i bruk*? I denna översikt presenterar vi forskning om hur termer används (eller inte används) i möten mellan experter och icke-expert, exempelvis allmänheten. Den kan laddas ner från isof.se under Publikationer.

Dags att rösta – lättläst bok om EU-valet

Bengt Fredrikson på nyhetstidningen 8 sidor har skrivit en lättläst bok om valet till EU i juni 2024. *Dags att rösta* handlar om hur EU fungerar, om partierna som deltar i valet och hur det går till att rösta. Boken finns att ladda ner gratis från 8sidor.se/alla-valjare.

UR KALENDERN

23 april 2024: *Språkrådsdagen*, tema: Språkvård för hållbar omställning, Stockholm

23 maj 2024: Dyslexiförbundets konferens om talat lätt språk, Malmö

Klarspråk.

En tidning från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.
Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Lena Lind Palicki

Redaktör: Gabriella Sandström

Telefon (växel): 0200-28 33 33

E-post: klarsprak@isof.se

Webbplats: isof.se/klarsprak

Institutet för
språk och
folkminnen